

Kvartals- rapport

2. kvartal 2023

Tema:
Usikkerhet

Innhold

1 Innledning	3
2 Konjunktorene	4
3 Kostnadsbildet	7
4 Det internasjonale bildet	9

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

1. Innledning

Det siste kvartalet har vært preget av høy konsumprisvekst, en historisk svak kronekurs og økende rente. Parallelt med at husholdningene for alvor merker det høyere rentenivået, har forbrukerne også måttet betale mer for matvarer som har blitt stadig dyrere å produsere. For prisveksten og de høyere rentene treffer også bedriftene, samtidig som den svake kronekursen gjør import av råvarer og innsatsfaktorer dyrere. På toppen av dette kom et lønnsoppgjør med en ramme på 5,2 prosent.

Prisstigningen på mat og alkoholfrie drikkevarer var 13,6 prosent fra juni 2022 til juni 2023, og bidro til å heve tolv-månedersveksten på kjerneinflasjonen til 7,0 prosent i juni 2023. Prisveksten i Norge er likevel på omtrent det samme nivået som i de 27 EU-landene.

Lavere kraftpriser i 2. kvartal 2023 har bedret situasjonen noe for bedriftene, og mat- og drikkeprodusentene svarer at de ser en viss forbedring i markedsutsiktene de kommende seks månedene. Men bedriftenes opplevelse av markedssituasjonen i dag er likevel svakt forverret fra forrige kvartal. Og selv om bedriftene ser noe lysere på fremtiden, ligger bedriftenes vurderinger fortsatt på et historisk lavt nivå.

Det er knyttet stor usikkerhet til hvordan inflasjonen og strømprisene vil utvikle seg i de kommende månedene. Tre av fem bedrifter peker på at den svake kronekursen er en ulempe for deres bedrift, og erfaringene med rekordhøye strømpriser i 2022/2023, har satt sine spor hos mange. At strømprisene varierte så voldsomt fra landsdel til landsdel, har også ført til en sterk og skadelig konkurransevridning mellom mat- og drikkeprodusenter her i landet. Denne forskjellen vedvarer dessverre fortsatt, og gjør at mange bedrifter stiller svært kritiske spørsmål til hvordan myndighetene kan føre en politikk som gir virksomheter i et og samme land så ulike forutsetninger for å konkurrere.

Oppsummert i ett ord preges næringen av usikkerhet. Usikkerhet om kronekurs, renteutvikling, importpriser, utviklingen i grensehandelen og ikke minst, om hva som skjer med energiprisene i det som sannsynligvis blir en ny vinter med krig i Ukraina.

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør i NHO Mat og Drikke

DIGITAL VERSJON

[Her kan du lese den digitale versjonen av Kvartalsrapporten](#)

2. Konjunktorene

Første halvår av 2023 har vært preget av blant annet høy inflasjon og en historisk svak norsk kronekurs. Dette har påvirket bedrifter og produsenter i mat- og drikkenæringen kraftig. Høy kostnadsvekst i både Norge og Europa har ført til økte priser på innsatsvarer som kreves i produksjon av mat og drikke. En svak norsk krone forsterker effekten og gjør det mer kostbart. Samlet sett har dette økt kostnadsnivået for norske produsenter. Økt kostnadsnivå for produsentene merkes etter hvert hos forbrukeren. Noe lavere kraftpriser i 2. kvartal sammenlignet med 1. kvartal i år har bidratt til å bedre situasjonen litt for bedriftene i mat- og drikkenæringen. Det er viktig å presisere at det fortsatt er tøffe tider for mange bedrifter. Skulle prisene på elektrisitet og annen kraft stige utover høsten, vil resten av året kunne by på utfordringer for mange.

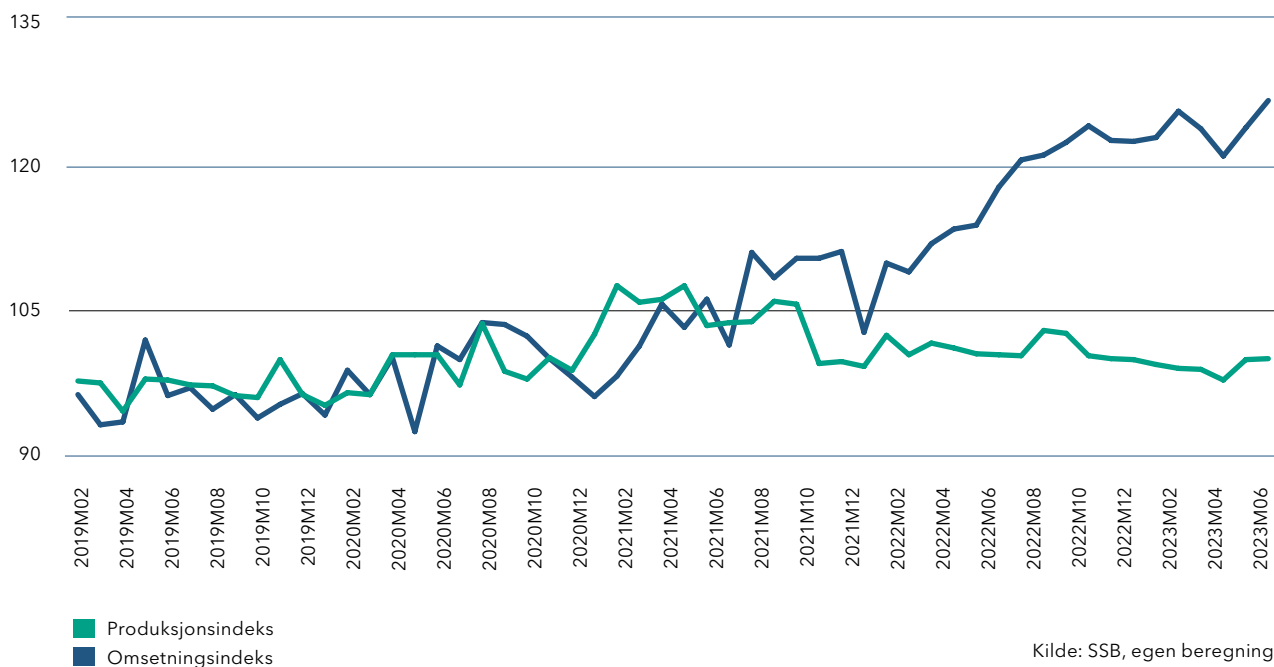
Produksjons- og omsetningsindeksen for mat- og drikkenæringen viser utviklingen til næringen den siste tiden når det gjelder hvor mye som produseres og omsettes. Figur 1 viser at produksjonsvolumene i næringen har stabilisert seg de siste månedene og kvartalene, etter større svingninger under pandemien og starten på energikrisen høsten 2021. En utflating i produksjonsindeksen nær trendnivået over tid, slik figur 1 viser, tyder på at situasjonen har stabilisert seg noe på produksjonssiden. Omsetningsindeksen viser en annen utvikling, med kraftig økning siden starten på 2022. Etter en liten tendens til utflating de to foregående kvartalene, med et lite fall på slutten av 1. kvartal 2023, kan det igjen observeres at indeksen for omsetning i mat- og drikkenæringen har økt dette kvartalet. Dette har naturligvis direkte sammenheng med den kraftige kostnadsveksten på produksjon av mat og drikke den siste tiden. Når omsetningen i næringen øker såpass mye til tross for tilnærmet uendret produksjon, er dette et klart tegn på at prisene har steget mye i det siste.

Bedriftenes opplevelse av situasjonen er illustrert i figur 2 og 3. Disse viser henholdsvis medlemsbedriftenes vurdering av nåværende markedssituasjon og markedsutsettene for de neste seks månedene. Resultatene fra Næringslivets Økonomibarometer (NØB) for 2. kvartal viser at NHO Mat og Drikkes medlemmer anser nåværende markedssituasjon som verre enn forrige kvartal.

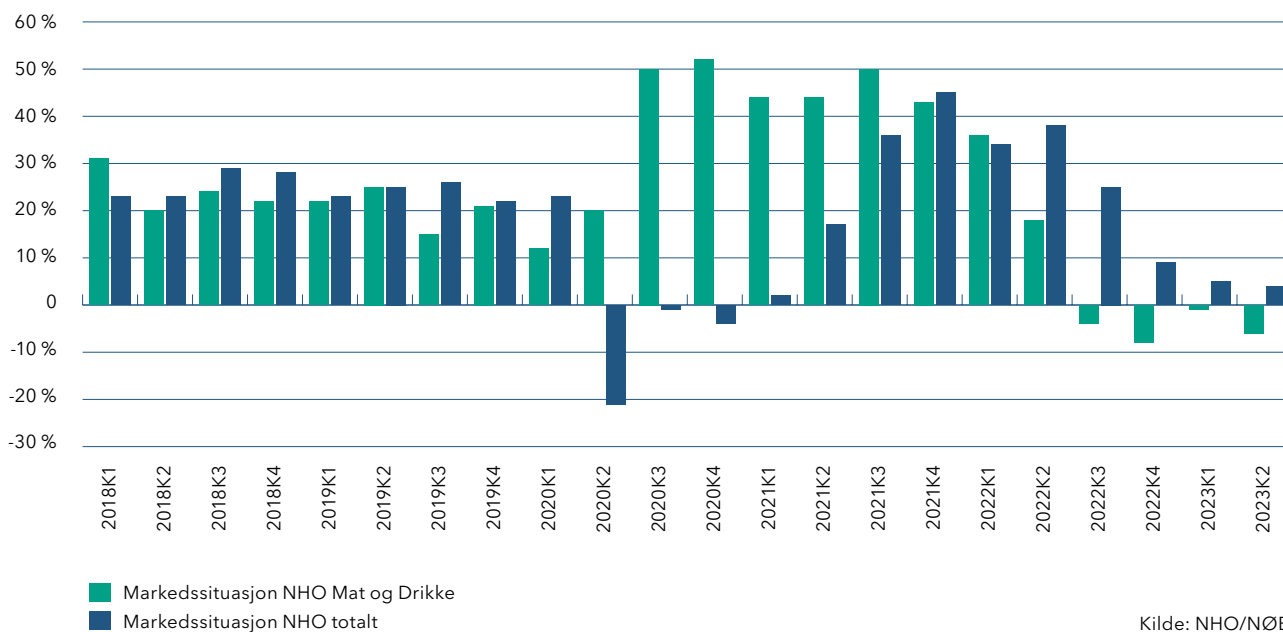
Differansen mellom de som svarer "god" og "dårlig" på spørsmål om markedssituasjonen har falt fra -1 prosent til -6 prosent. Dette understreker hvor krevende mange bedrifter opplever situasjonen med høye kostnader på innsatsfaktorer og usikre rammevilkår for næringen. Når det kommer til markedsutsettene for siste halvdel av 2023, viser figur 3 en ganske stor forbedring for medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke. Til tross for at markedsutsettene fortsatt er på et historisk lavt nivå, er det gledelig å se at flere bedrifter anser framtiden som noe lysere enn tidligere. Sammenlignet med medlemsbedriftene i NHO totalt sett er markedsutsettene omtrent på samme nivå. Dette kan tyde på at mange bedrifter på tvers av de ulike næringene står ovenfor flere av de samme utfordringene framover, både tilgang på arbeidskraft, inflasjonspress, økt rente og stor usikkerhet til framtidige kraftpriser.

Et annet moment som har preget økonomien og bedriftene den siste tiden er den historisk svake norske kronekursen. Dette blir nærmere beskrevet i neste kapittel, men figur 4 viser den prosentvise fordelingen på spørsmålet: "Er svak kronekurs en fordel eller ulempe for din bedrift?". Spørsmålet ble stilt i medlemsundersøkelsen for juni 2023 og viser at kun 8 prosent av respondentene i NHO Mat og Drikke anser en svak kronekurs som en fordel, mens hele 59 prosent mener dette er en ulempe for deres bedrift. Resultatene viser at en større prosentvis andel av de som har svart på undersøkelsen i NHO Mat og Drikke betrakter svak kronekurs som en ulempe sammenlignet med NHO totalt sett. Dette henger sammen med at de fleste bedriftene i mat- og drikkenæringen må forholde seg til internasjonale råvarepriser når de importerer innsatsvarer fra utlandet, mens de hovedsakelig selger varene som produseres i Norge. Kostnaden på importerte varer øker med en svak kronekurs, mens eksport er gunstig.

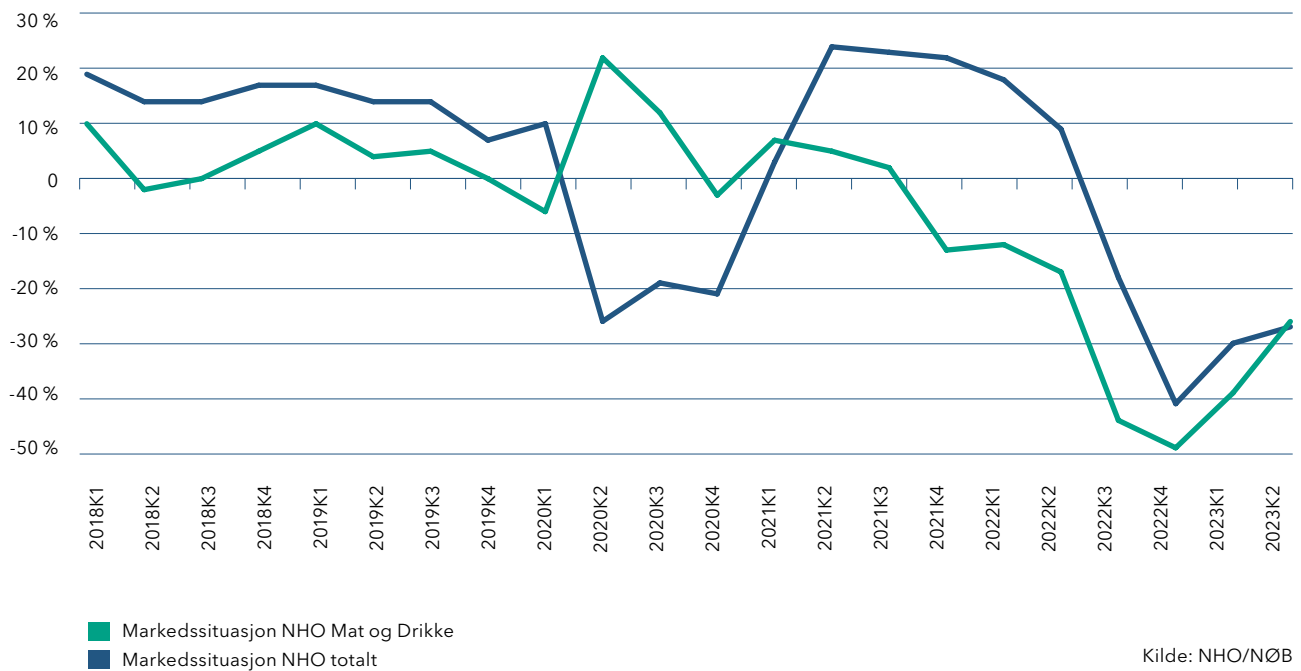
Figur 1: Produksjonsindeks og omsetningsindeks, mat- og drikkenæringen (2020=100).

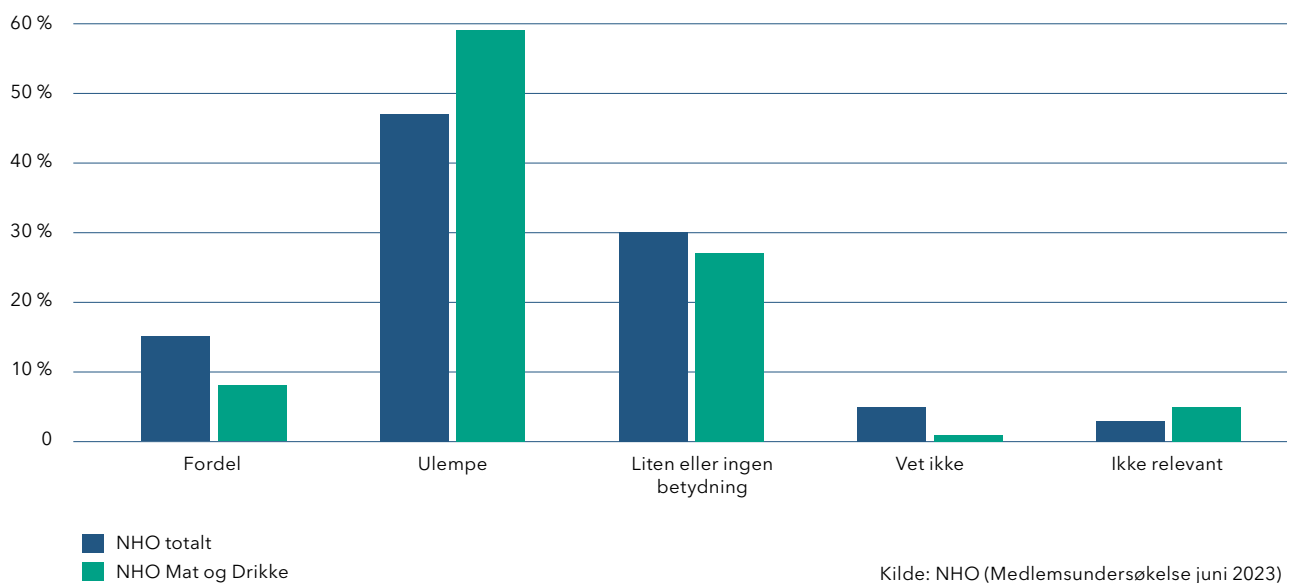
Figur 2: Markedssituasjon medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, netttotal.

Figur 3: Markedsutsikter medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, nettotall.

Figur 4: Prosentvis fordeling på spørsmålet: "Er svak kronekurs en fordel eller ulempe for din bedrift?"

3. Kostnadsbildet

Kostandene for bedriftene har stabilisert seg noe dersom man sammenligner 2. kvartal i år med store deler av fjoråret. Energiprisene har falt mye fra toppnivået i fjor høst, noe som bidrar til å redusere produksjonskostnadene og det totale kostnadsnivået for bedriftene i næringen. Til tross for lavere energikostnader nå, er det verdt å merke seg at tiden som kommer, med høst og vinter, historisk sett kan føre til høyere kostnader enn det som er tilfellet nå. Som en følge av dette er fremtiden fortsatt usikker og bedriftene kan møte en tid hvor kostnadene igjen øker.

Etter en kortvarig streik ble NHO, LO og YS enige om et lønnsoppgjør med en ramme på 5,2 prosent. Dette er historisk sett et høyt lønnsoppgjør og bidrar til å øke arbeidskraftkostnadene til bedriftene i mat- og drikkenæringen. Fra tidligere medlemsundersøkelser kommer det fram at det er energikostnader og arbeidskraftkostnader som bedriftene anser å ha størst negativ betydning for deres driftsresultat i 2023. Dette viser at dersom energiprisene stiger mye utover høsten vil mange bedrifter kunne få problemer ettersom kostandene knyttet til arbeidskraft allerede har steget.

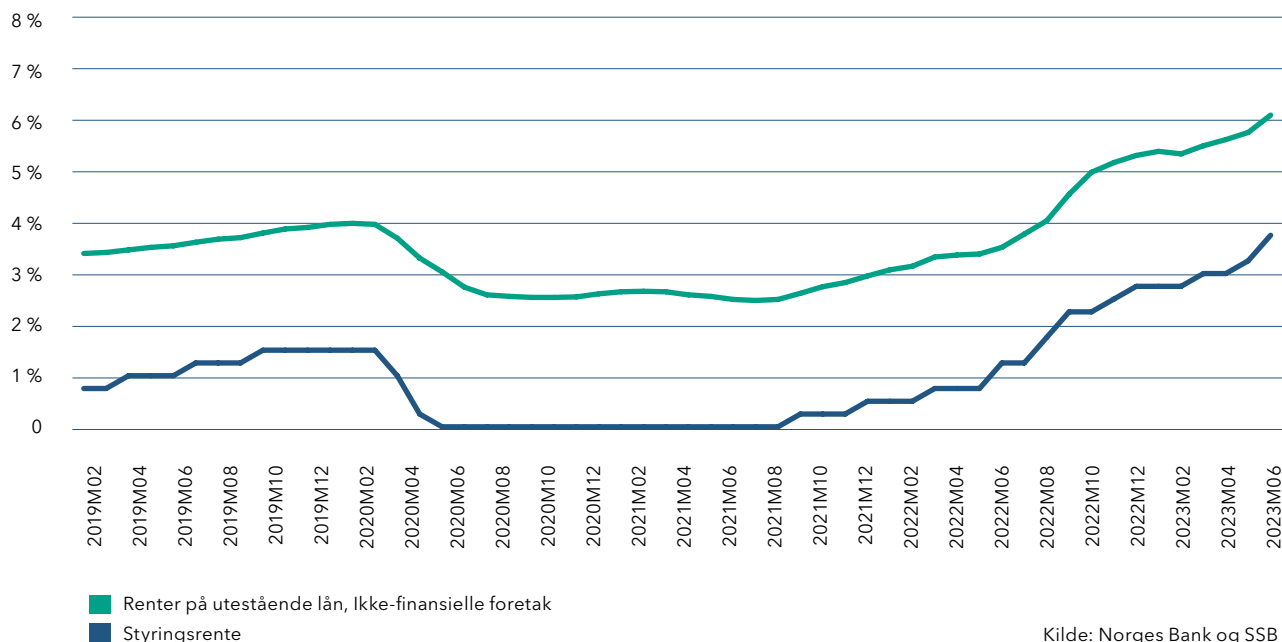
Det siste kvartalet har vært preget av høy inflasjon, svak kronekurs og en økende styringsrente. Norges Bank har gjennomført to rentehevinger, en enkel renteøkning på 0,25 prosent i mai og en dobbel renteheving på 0,5 prosent i juni. Dette medfører at styringsrenten nå er på 3,75 prosent. Som en følge av disse renteøkningene har bankene og markedet fulgt etter og det kan observeres en tilnærmet lik økning i utlånsrentene fra bankene. Per juni 2023 ligger renten på utestående lån for ikke-finansielle foretak på 6,08 prosent (figur 5). Økt rente medfører økte kostnader for både husholdninger og bedrifter, og er med på å begrense bedriftenes finansielle handlingsrom i tiden som kommer.

Helt siden starten av 2023 har den norske kronekursen svekket seg kraftig mot de store valutaene som dollar, euro og pund. Det samme kan observeres for kronekursen målt mot Norges viktigste handelspartnere, representert ved den importveide kursindeksen (I44) fra Norges Bank

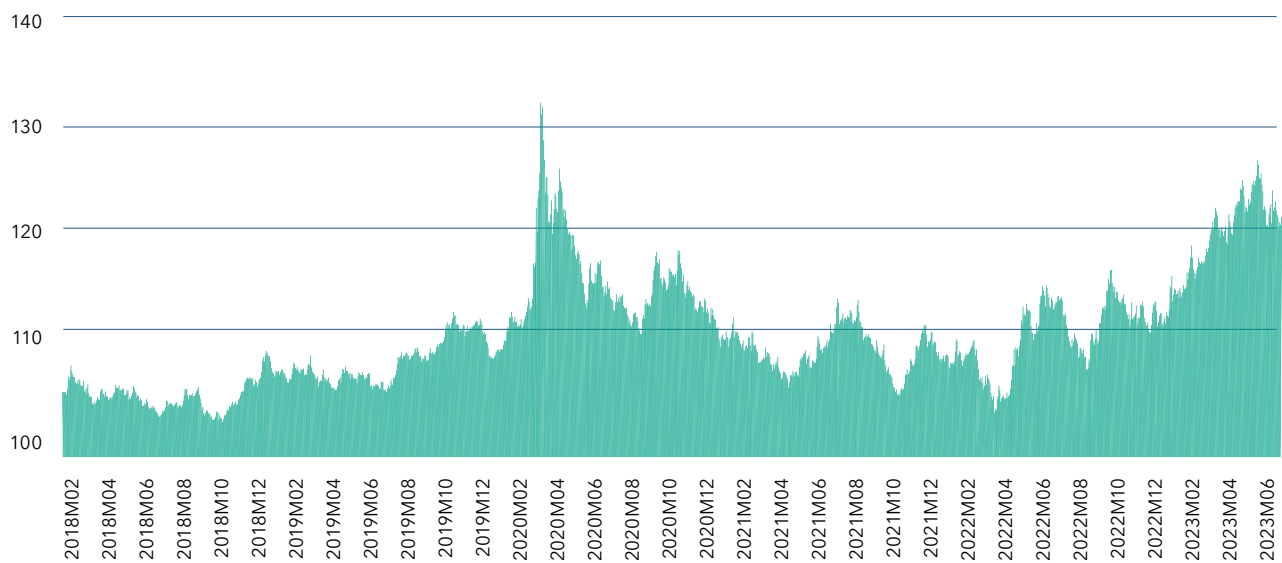
i figur 6. Kursindeksen viser at den norske kronen har svekket seg mye gjennom årets to første kvartal. Til tross for en liten styrkelse mot slutten av dette kvartalet, er den norske kronen på et historisk lavt nivå. Siden 2018 er det kun en gang tidligere at kronen har vært så svak som nå, og det var under pandemiens utbrudd i mars 2020. Deler av forklaringen til den svake kronekursen kan ligge i at investorer "rømmer" til de store og mer trygge valutaene i krisetider, men forklaringene er svært komplekse og sammensatte. En svak kronekurs er ugunstig for mange av bedriftene i mat- og drikkenæringen ettersom store deler av innsatsfaktorene og råvarene importeres fra utlandet. Ettersom næringen hovedsakelig selger produktene i Norge, vil få bedrifter ta del i verdien av å selge varer til utlandet når kursen er svak.

Inflasjonen har fortsatt å stige de siste månedene, dette gjelder både for varer og tjenester. Tall fra SSB viser at konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer, også kjent som kjerneinflasjonen, har steget til 7,0 prosent i juni 2023. Etter et lite fall i konsumprisindeksen på matvarer og alkoholfrie drikkevarer mot slutten av forrige kvartal viser tallene fra SSB en ny økning dette kvartalet. For juni 2023 er tolv månedersveksten på hele 13,6 prosent, noe som er et toppunkt de siste 3,5 årene. En slik prisøkning har medført at kostnadene for forbrukerne har økt kraftig. Prisveksten på mat og alkoholfri drikke har dermed vært med på å trekke opp kjerneinflasjonen til et rekordhøyt nivå. En svært høy inflasjon, langt over inflasjonsmålet på to prosent, legger et press på sentralbanken til å øke renten for å få ned prisveksten.

Figur 5: Økte renter. Styringsrente fra Norges Bank og renter på utestående lån til ikke-finansielle foretak.

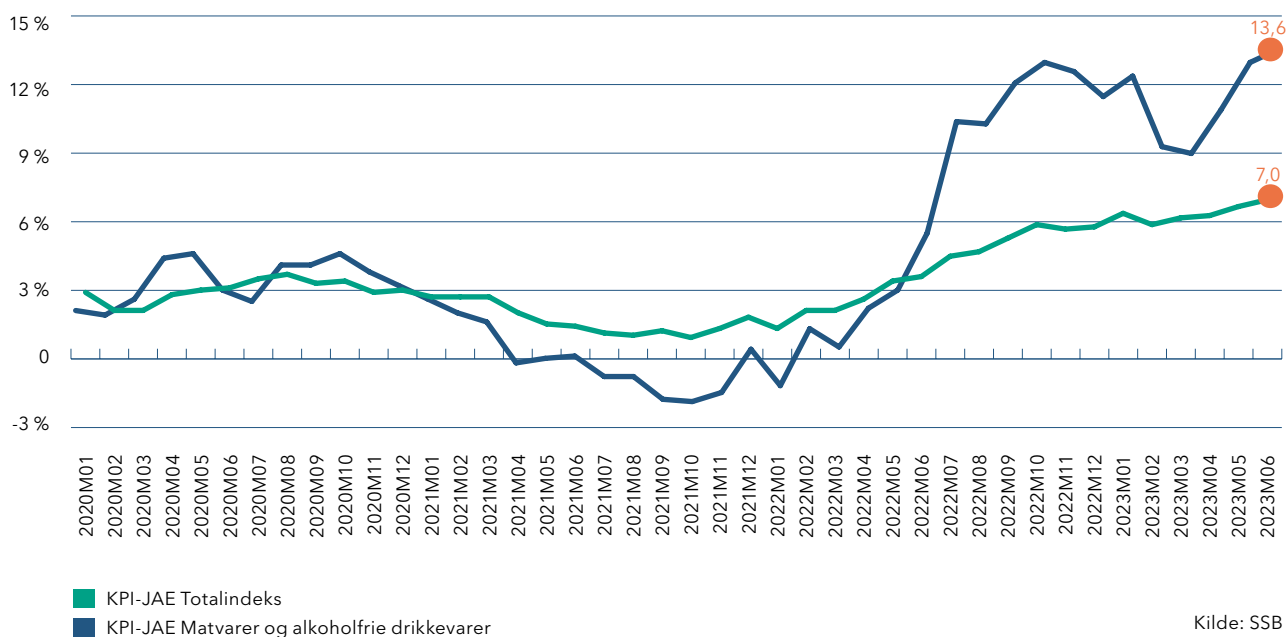
Figur 6: Importveid kursindeks (I44)*.

*Importveid kursindeks (I44) måler den norske kronen mot 44 av Norges viktigste handelspartnere. En stigende kurve viser en svakere krone.

Kilde: Norges Bank

Figur 7: Konsumprisindeks justert for avgifter og energi. Totalindeks og mat og alkoholfrie drikkevarer. 12-måneders endring.

4. Det internasjonale bildet

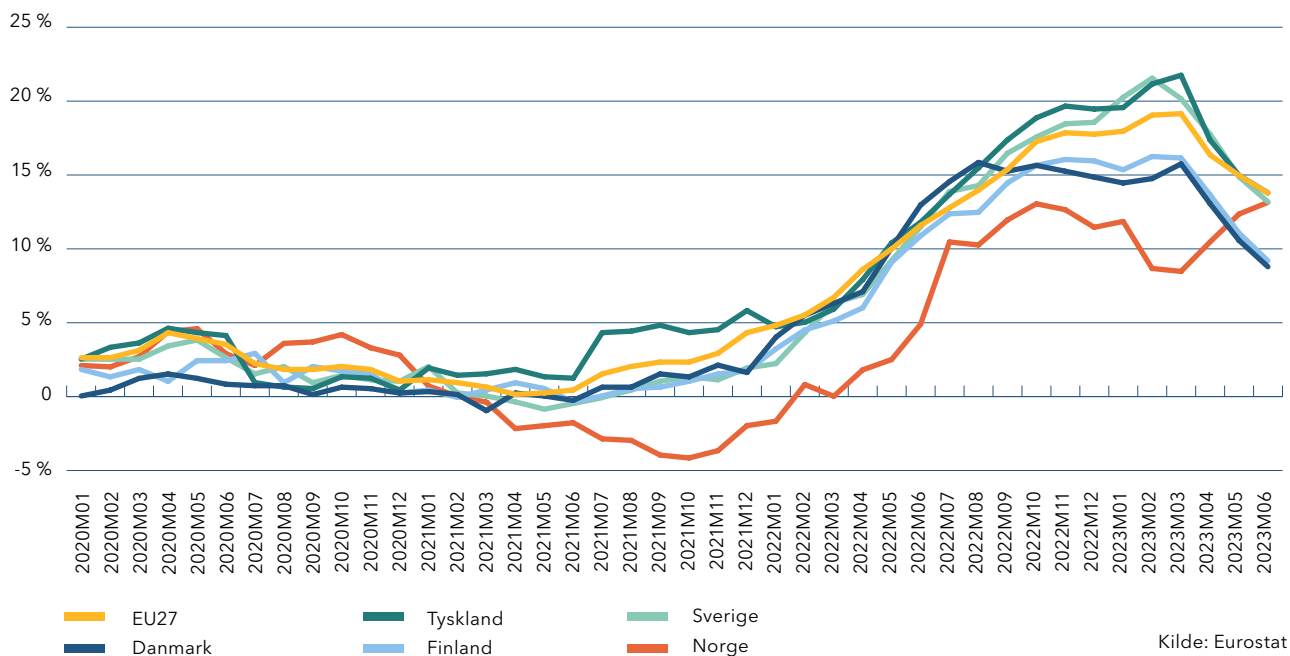
Til tross for at veksten i konsumprisindeksen på mat og alkoholfrie drikkevarer har vært høy i Norge det siste året, har økningen over tid vært lavere enn de fleste nabolandene som Norge handler mye med. Veksten i konsumprisindeksen har også vært lavere enn i EUs 27 medlemsland (EU27) fram til dette kvartalet. Nå viser tall fra Eurostat at inflasjonen på mat og alkoholfrie drikkevarer i Norge har passert land som Danmark og Finland, mens 12-månedersveksten er på omtrent samme nivå som EU27, Sverige og Tyskland for juni 2023 (figur 8). Denne utviklingen viser at Norge nå befinner seg i omtrent samme situasjon som store deler av Europa med en kraftig vekst i konsumprisindeksen.

Figur 9 viser en internasjonal matprisindeks og indekser for ulike globale råvarepriser. Etter den kraftige økningen i forbindelse med pandemien, krigsutbruddet i Ukraina og energikrisen har globale råvarepriser falt til mer moderate nivåer i 2023. Det er uansett verdt å merke seg at prisene ligger noe over den langsiktige trenden fra tiden rundt starten på 2020. For 2. kvartal 2023 har den samlede indeksen og de ulike delindeksene falt noe mer ned mot det som kan anses som normale nivåer. Det eneste unntaket er for varegruppen sukker og sukkervarer som har hatt en forholdsvis kraftig økning. Det er fortsatt stor usikkerhet til utviklingen videre, og så lenge det er krig i Europa vil råvareprisene kunne endres som følge av knapphet på ressurser.

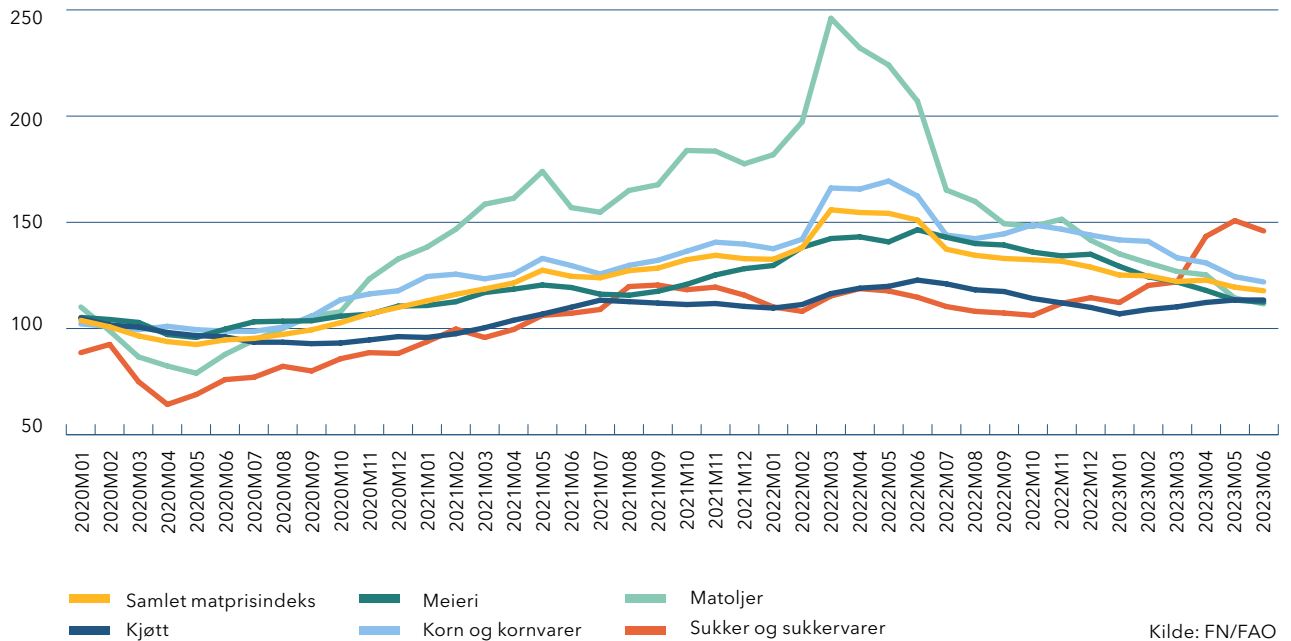
Grensehandel har vært og er fortsatt en stor konkurrent for norsk dagligvarehandel. Store beløp forsvinner ut av Norge hvert eneste kvartal og resulterer i tapt omsetning, tapte arbeidsplasser, lavere verdiskapning og mindre avgiftsinntekter for den norske stat. Tall fra SSB viser en gledelig tilbakegang i grensehandelen for 1. kvartal 2023 (nyeste tall per tid), men det er fortsatt store summer som brukes på handel utenfor Norges grenser. Totalt sett ble det brukt omtrent 1,9 milliarder kroner på grensehandel de tre første månedene i 2023 (figur 10). Det er positivt at grensehandelen har blitt redusert noe i starten på 2023, men det er viktig med politiske tiltak som kan redusere grensehandelen i enda større grad. Historisk sett har det hvert år forsvunnet rundt 10-15 milliarder kr til grensehandelen, dette er beløp av stor betydning.

SSB har tatt store steg i å utvikle ny statistikk for grensehandel. For 1. kvartal 2023 kom det for første gang statistikk for varekategori. Dette gir et bedre innblikk i hva nordmenn handler på dagsturer til utlandet og kan være med på å gjøre det enda enklere å sette inn riktige tiltak får å redusere tapet i omsetning til nabolandene. Figur 11 viser en inndeling for ulike varegrupper for 1. kvartal 2023. Resultatene viser at mat- og dagligvarer utgjør nesten halvparten av verdien på grensehandelen med 867 millioner kroner. Høyt avgiftsbelagte varer i Norge er typiske varer som nordmenn grensehandler i utlandet. Eksempler på slike varer er alkohol, snus og sigaretter/tobakk. Disse varekategoriene utgjorde til sammen 413 millioner kroner eller 21,9 prosent av grensehandelen i årets første kvartal.

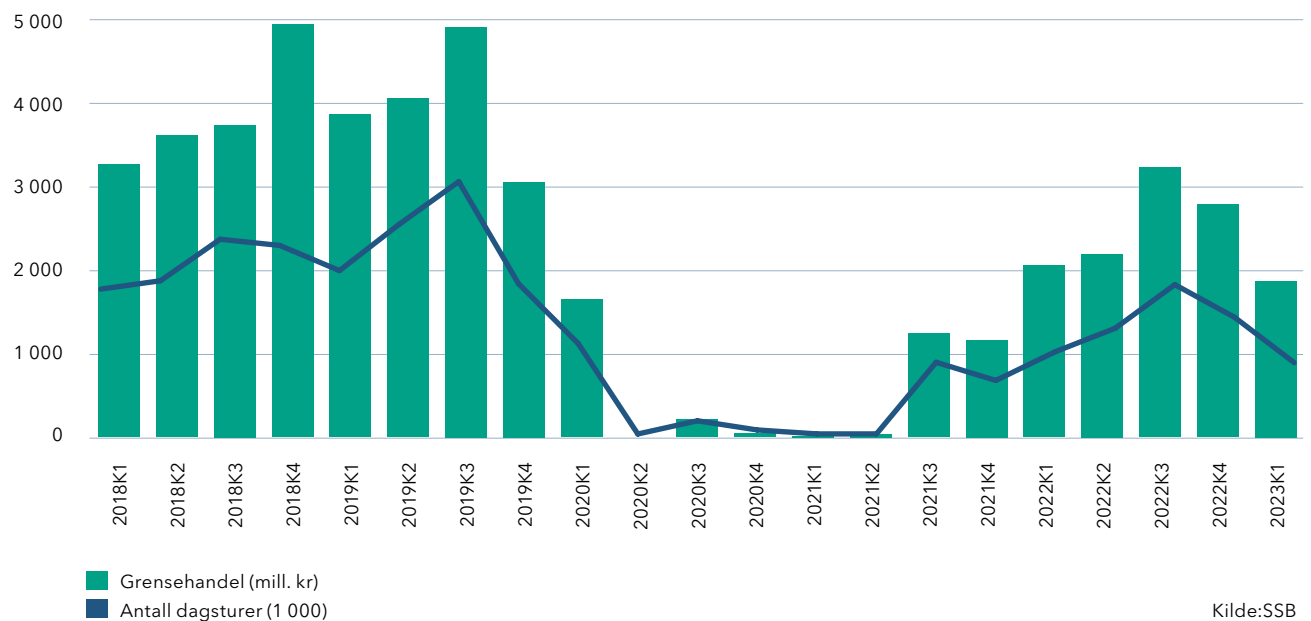
Figur 8: Harmonisert konsumprisindeks, matvarer og alkoholfrie drikkevarer, 12-månedersutvikling.

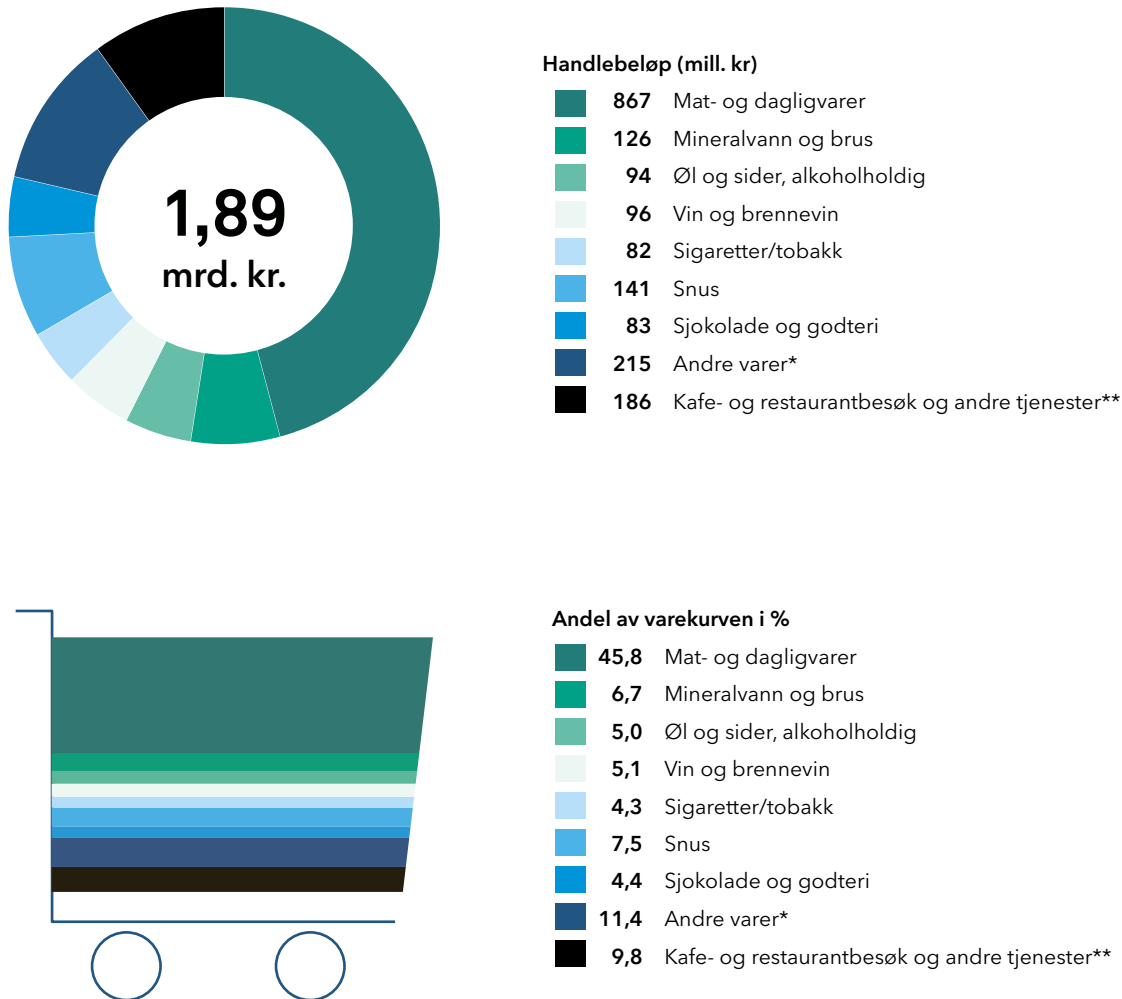
Figur 9: Matprisindeks, samlet indeks og indeks for ulike varegrupper, realverdi. 2014-2016 = 100.

Figur 10: Grensehandel (mill. kr og antall dagsturer) per kvartal.

Figur 11: Grensehandel fordelt på varekategorier, 1. kvartal 2023.

* Andre varer omfatter klær og sko, kosmetikk, hygiene- og apotekvarer, drivstoff og ikke spesifiserte varer.

** Kafe- og restaurantbesøk og andre tjenester: Med andre tjenester menes ulike servicetilbud som for eksempel en frisørtime, en tannlegetime, reparasjon eller service på bil.

Kilde: SSB

